

Дударець Руслан Миколайович,
заступник начальника Головного
слідчого управління Національної
поліції України

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ

В умовах реформування сучасного українського суспільства є вкрай актуальним дослідження проблем запобігання та протидії корупції в аспекті законодавчого забезпечення цієї діяльності.

До того ж при поглибленні соціально-політичної та фінансово-економічної кризи в Україні корупція є серйозною загрозою національній безпеці держави. Вона стала одним із негативних чинників, що істотно впливає як на функціонування окремих органів публічної влади, так і на зниження ефективності діяльності системи правоохоронних органів.

За останні три роки відбулися певні законодавчі та організаційні зміни, які могли б зменшити рівень корупції в Україні, але створені органи та агенції, як і ухвалене антикорупційне законодавство, поки що не запрацювали належним чином.

Як свідчить практика, вчинення корупційних правопорушень нерідко стає можливим через суттєві вади українського законодавства. Тому одним із найефективніших заходів запобігання корупції є проведення антикорупційної експертизи, яка покликана виявити та усунути корупціогенні фактори, що містяться у Законах України та інших відповідних нормативно-правових актах. При цьому це повинно обов'язково стосуватися і чинних правових актів у разі виявлення реальних схем, які застосовуються з використанням тих чи інших «лазівок» у законодавстві. Відповідно, на всіх рівнях влади держава в особі відповідних органів повинна вживати дієвих заходів щодо забезпечення прийняття якісного законодавства.

На сьогодні здійснення зазначених експертиз регламентується статтею 55 (Антикорупційна експертиза) Закону України «Про запобігання корупції», відповідно до якої, обов'язкова антикорупційна експертиза здійснюється Міністерством юстиції України, крім антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, внесених на розгляд Верховної Ради України народними депутатами України, яка здійснюється Комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належить питання боротьби з корупцією.

Так, види такої експертизи за критерієм її обов'язковості можуть бути:

1. Обов'язковою, яка здійснюється двома суб'єктами:
 - Міністерством юстиції України;
 - Комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належать питання боротьби з корупцією, – щодо проектів нормативно-

правових актів, внесених на розгляд Верховної Ради народними депутатами України.

2. Не обов'язковою, яка здійснюється:

Національним агентством з питань запобігання корупції за його ініціативою – щодо проектів нормативно-правових актів, що вносяться на розгляд Верховної Ради або Кабінетом Міністрів України. Для проведення Національним агентством з питань запобігання корупції антикорупційної експертизи Кабінет Міністрів України надсилає йому проекти усіх відповідних нормативно-правових актів. Громадська рада при Національному агентстві з питань запобігання корупції залучається до проведення ним антикорупційної експертизи;

громадська антикорупційна експертиза – самостійно або на замовлення чи за ініціативою фізичних осіб, юридичних осіб, громадських об'єднань або їх членів чи уповноважених представників – щодо будь-яких чинних нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів.

Порядок і методологію проведення антикорупційної експертизи, а також порядок оприлюднення її результатів визначають:

Міністерство юстиції – щодо експертиз, які проводяться ним;

Національне агентство з питань запобігання корупції – щодо експертиз, які проводяться ним;

фізичні особи, громадські об'єднання, юридичні особи, які проводять громадську антикорупційну експертизу – щодо експертиз, які проводяться ними.

Слід зазначити, що це питання є вкрай важливим, оскільки експертизи без методології її проведення не буває.

На сьогодні відомі такі методології:

Методологія проведення антикорупційної експертизи, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 23 червня 2010 р. № 1380/5;

Методологія проведення громадської антикорупційної експертизи: загальні засади (розроблена у 2012 році за підтримки Програми розвитку ООН громадськими експертами);

Методологія проведення громадської антикорупційної експертизи (розроблена Центром політико-правових реформ в 2014 році та удосконалена у 2016 році).

В основі методології здійснення антикорупційної експертизи є виявлення корупціогенного фактору, а також з обов'язкове подальше розроблення рекомендацій стосовно їх усунення. У широкому розумінні корупціогенний фактор – це здатність відповідного положення закону, нормативно-правового акта чи сукупності таких положень сприяти вчиненню чи збільшенню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією. Фактично це положення, які надають можливість не виконувати антикорупційні правила і порушувати заборони; уникати контролю, інших примусових антикорупційних заходів; діяти у «непрозорий»

спосіб (використовувати «схеми»); уникати відповідальності і покарання.

При цьому суттю антикорупційної експертизи повинно бути саме наукове прогнозування можливості використання положень нормативно-правових актів, проектів нормативно-правових актів, які можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень. Пронаявність в нормативно-правовому акті, проекті нормативно-правового акта корупціогенних факторів свідчать відповідні індикатори корупціогенності, які виявляються саме під час здійснення відповідної антикорупційної експертизи.

На першому етапі з метою попередження та припинення корупції достатньо спрямувати зусилля на виявлення колізійних положень інших законів та підзаконних актів та їх проектів, які суперечать вимогам, заборонам та обмеженням, визначеним Законом України «Про запобігання корупції».

У той же час слід розуміти та враховувати під час здійснення антикорупційних експертиз, що для попередження всіх корупційних правопорушень засобами антикорупційної експертизи виявлення самих лише колізій недостатньо – їхня корупціогенність може бути обумовлена багатьма іншими факторами.

Саме тому є вкрай важливим здійснення антикорупційної експертизи з метою виявлення корупціогенних факторів до моменту налагодження корупційних «схем» та набрання чинності відповідними законами України чи нормативно-правовими актами, оскільки в подальшому не потрібно буде вживати заходів щодо їх усунення.

Відповідно, викликом сьогодення є створення постійного науково-експертного забезпечення протидії корупції з метою вивчення та впровадження в життя зарубіжного досвіду такої протидії, зокрема діяльності антикорупційної експертизи.

Нині є достатньо підстав вважати, що антикорупційна політика, а також стратегія й тактика протидії корупції в Україні не є науковою. Тож гострою є потреба наближено до європейських підходів у вирішенні проблем боротьби з корупцією розробити та прийняти ряд законів України, у тому числі про кримінологічну експертизу нормативно-правових актів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про запобігання корупції» режим доступу/ - Режим доступу :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
2. Відповідальність за корупційні діяння, правові засади відшкодування збитків, завданих внаслідок їх вчинення : навч.-метод. матеріали / Ю. В. Баскакова, В. М. Гаврилюк, П. В. Качанова, Г. О. Усатий ; упоряд. О. В. Жур. –К.: НАДУ, 2013. – 108 с.
3. Запобігання корупції: методичні рекомендації для місцевих активістів / [Д. О. Калмиков, Д. В. Сінченко, О. О. Сорока,

М. І. Хавронюк, Г. Л. Шведова]; за заг. ред. М. І. Хавронюка. – К. : ФОП Москаленко О.М., 2017. – 242 с.

4. Методичні рекомендації: Управління корупційними ризиками при прийнятті кадрових рішень у сфері управління, що належить до видання Міністерства внутрішніх справ / МВС, ДНДІ / , 2017. – 42 с.

Загинець Зоя Аполлінарівна,
начальник відділу кримінально-
правових дисциплін Інституту
спеціальної підготовки Національної
академії прокуратури України, доктор
юридичних наук, доцент

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Проблема боротьби з корупцією є однією з найбільш важливих у нашій державі, що обумовлено віднесенням корупції до актуальних загроз національній безпеці України. Відповідну загрозу несуть не лише власне корупційні злочини, а й злочини, які умовно можна назвати квазікорупційними, які помилково не були віднесені законодавцем до корупційних. До них належить і декларування недостовірної інформації (ст. 3661 КК). Враховуючи те, що вказаний вище злочин не є корупційним, у випадку його вчинення винувата особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності.

За даними судової статистики у 2016 р. за вчинення злочину, передбаченого у ст. 3661 КК, набрали законної сили вироки відносно 3-х осіб. Жодна з цих осіб не була засуджена, всі вони були звільнені від кримінальної відповідальності: в одному випадку – у зв'язку з дійовим каяттям, у двох випадках – з інших підстав. У 2017 р. кількість осіб, відносно яких набрали законної сили обвинувальні вироки збільшилася та становила 78 осіб. З них лише 7 осіб було засуджено за вчинення злочину, передбаченого у ст. 3661 КК. Стосовно 71 особи справи були закриті у зв'язку зі звільненням від кримінальної відповідальності (67 осіб – у зв'язку з дійовим каяттям, 2 – у зв'язку зі зміною обставини, 2 – з інших підстав). Виходячи з аналізу Єдиного державного реєстру судових рішень, кількість осіб, які у 2018 р. були звільнені від кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого у ст. 3661 КК, буде істотно більшою порівняно з 2017 р.

Для аналізу та узагальнення судової практики у частині застосування до осіб, які вчинили злочин, передбачений у ст. 3661 КК, нами було вивчено 18 судових рішень (ухвал), відповідно до яких винуваті особи звільнялися від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обставини та 3 ухвали, відповідно до яких прокурору було відмовлено у задоволенні його клопотання про звільнення особи, яка